

## מעשה ידי טובעין ואומרים שירה (סנהדרין לט)

גליון 445

בדרף לט: אין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים דאמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן מאי דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה, באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה. אמר להן הקב"ה מעשה ידי טובעין ביס ואתם אומרים שירה לפני.

מבואר בגמ' שאין לומר שירה בזמן שגוים מתים. ובמהרש"א (בחידושי אגדות) כתב שהמלאכים לא אמרו שירה אבל ישראל יכלו לומר שירה, דהא אמרו אז ישיר.

ובספר משלחן רבי אליהו ברוך (על התורה, פר' בשלח, עמ' רצ) כתב בשם הגרי"ז שחלוקה השירה שרצו לומר מלאכי השרת משירת משה וישראל, דמלאכי השרת שלא היו בכלל הנס לא בקשו לומר שירה אלא מצד גבורת ורוממות ד', ועל זה באה תשובת הקב"ה שבשעה שמעשה ידי טובעין ביס אין זה הזמן הראוי לשירה זו. אבל בני ישראל שנעשה להם נס, הרי אמרו שירה מצד הכרת הטוב והודאה על עצם הנס, ולענין זה אין טעם למנוע את אמירת השירה מצד שמעשה ידי טובעין ביס.

והנה במס' ערכין (סוף דף י.) מאי שנא בחג דאמרינן כל יומא (הלל שלם) ומאי שנא בפסח דלא אמרינן. (דף י:) כל יומא דחג חלוקין בקרבנותיהן (ופירש"י דפרי החג מתמעטין והולכין), דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן. מבואר בגמ' דהטעם דלא אמרינן הלל שלם בפסח אלא ביום הראשון הוא כי ימיו אינם חלוקים בקרבנותיהם, ולכן אין הוא כחג הסוכות שכל יום נידון כחג מיוחד בפני עצמו אלא החג מתחיל ביום הראשון של פסח וממשיך אותו חג, ולכן די באמירת הלל שלם רק ביום הראשון.

מאידך בבית יוסף (או"ח סי' תצ סע' ד) כתב בשם השבלי הלקט שהביא בשם מדרש הרנינו שהטעם שאין גומרינן ההלל כל ימי הפסח הוא לפי שנטבעו המצרים, וכתיב בנפול אויבך אל תשמח.

וצ"ב למה צריך לטעם זה אם מפורש בגמ' טעם אחר. ועוד דלפי מה שכתב המהרש"א דישאל כן אומרים, למה לא אומרים הלל שלם בשביעי של פסח. ועל הקושיא השניה כתב ר' אליהו ברוך דהשירה של ישראל בכל דור ודור הוא בתורת שבח כמו המלאכים ולכן יש טענה של מעשה ידי טובעין ביס גם כלפי ישראל. והקושיא הראשונה כבר הקשה כן במהרש"א (ברכות ט:) דשם מבואר שדוד לא אמר הללוקה עד שראה במפלתן של רשעים, והרי כתבו בשם המדרש שאין אומרים הלל ביום אחרון של פסח משום שאמר הקב"ה מעשה ידי טובעין ביס וכו', והכא אמרו בהיפך דלא אמר דוד הלל עד שראה במפלתן של רשעים. גם בפ"ב דערכין אמרינן טעם אחר דלכך אין אומרים הלל ביום אחרון דפסח משום דאין חלוקים בקרבנותיהן.

ובערוך השלחן (שם סי' תצ) כתב דזהו טעם ע"פ דרש, ועיקר הטעם הוא מה שכתוב בגמ'.

אמנם במשנת רבי אהרן (מאמרים ושיחות מוסר ח"ג עמ' ג) כתב דבגמ' בערכין מבואר דלאמירת הלל צריך דוקא חג, דכתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. והא דאמרינן בחנוכה, משום ניסא. הרי שאמירת הלל היא או מטעם חג או מטעם נס. ולפי"ז צריך ב' טעמים אהא דאין גומרינן את ההלל בז' של פסח, דהא דאינן חלוקין בקרבנותיהן הוא טעם מספיק על ענין החג, דמטעם חג א"צ לגמור רק ביום הראשון אבל מטעם הנס של קריעת ים סוף יגמרו את ההלל בז' של פסח. ועל זה צריך לטעם המדרש דמעשה ידי טובעין ביס. והטעם של המדרש לבד ג"כ אינו מספיק לפי שטעם זה הוא רק שלא לומר בגלל נס לפי שהנס היה ע"י פורענות אבל אם צריך לומר מטעם חג, מאי איכפת לן דבזמן זה נזדמנה פורענות לרשעים. ועל זה קאמר דאין חלוקין בקרבנותיהן. וממילא מיושב הא דבחוה"מ אין גומרינן אף דלא שייך על זה טעם המדרש לפי שבחוה"מ לא היה נס אלא שיאמרו הלל מדין חג. וע"ז מספיק טעם הגמ' דאין חלוקין בקרבנותיהן.

וכן כתב בשיעורי רבנו משולם דוד הלוי (ערכין י:) דצריך הטעם של המדרש מצד הנס, שיאמרו הלל שלם בשביעי בגלל הנס של קריעת ים סוף למרות שאינו חג בפני עצמו. ועל זה תירצו דלא שייך לשיר בזמן

שמעשה ידי טובעין בים. אלא דהקשה דהמשנה ברורה הביא טעם זה של המדרש לבאר גם אמאי לא גומרים הלל בכל ימי חוה"מ (והוא מדברי הט"ז), שכתב שלא יהא חוה"מ עדיף מיו"ט. והיינו דאחרי דא"א לומר בשביעי של פסח, כבר לא אומרים גם בחול המועד, שלא יהיו עדיפים ימי חוה"מ מיו"ט. וזה צ"ב דהא דס"ד לגמור ההלל גם בחוה"מ הוא רק משום אמירת הלל מדין יו"ט, ולזה סגי טעמא דגמ', ומדוע פירש המ"ב דטעם זה של המדרש קאי אף לענין חוה"מ. והעיר דזה מדוייק מדברי השבלי הלקט בעצמו שכתב שאין גומרין ההלל כל ימי הפסח, משמע דטעמיה אתא אף לימי חוה"מ, וא"כ צ"ע.

וכן הקשה בספר ירח למועדים (להגרי"א אלשיך, פסח, עמ' תנח) דהא כל הס"ד לקרוא את ההלל בחוה"מ הוא רק משום חג ולא משום ניסא, ולזה אהני טעמא דאין חלוקין בקרבנותיהן. ורק בשביעי של פסח בעינן לטעם שני דטביעת המצרים כי בשביעי של פסח יש עוד מחייב משום נס קריעת ים סוף. וקשה למה הט"ז הוצרך לברר דבחוה"מ איכא סברא שלא יהא עדיף מיו"ט אחרון. ובע"כ דגם חוה"מ בעי לטעם השני.

ובספר משלחן רבי אליהו ברוך (על המועדים, פסח, עמ' קצ) כתב לחדש שהט"ז והמשנה ברורה סברו דהואיל והנס נמשך שבעה ימים עד קריעת ים סוף יש מחייב לומר מחמת שירה על הנס כל הז' ימים. ועל זה בא התירוץ שאחרי שלא אומרים בשביעי שהוא יו"ט מסתבר שלא יהיה עדיף חוה"מ מיו"ט.

אלא דהקשה דבשלמא אם המחייב של הלל הוא מחמת היו"ט מסתבר שלא יהא חוה"מ עדיף מיו"ט ממש אבל אם יש מחייב מחמת הנס יתכן שבשביעי של פסח לא יאמרו מחמת מעשה ידי טובעים אבל בחוה"מ כן יאמרו. ולכן כתב דע"כ דבזמנינו אין הנס גרידא מחייב את ההלל אלא בצירוף השם יו"ט שבו. ולכן סבר הט"ז דאם בשביעי של פסח שהוא יו"ט לא אומרים, כ"ש שלא אומרים בחוה"מ.

אלא דלכאורה החידוש הזה שהנס מחייב בכל שבעת הימים הוא קצת דוחק. והוסיף שם להעיר דהא במהרי"ל (מובא בדרכי משה סי' תצ) כתב דיש נוהגים לומר בשביעי של פסח בתפילה ובקידוש זמן שמחתינו משום שמחת טביעת המצרים. והביא בחק יעקב (סק"ט) שהקשו דמאי שנא מהלל דלא אמרינן משום מעשה ידי טובעין בים, ואיך נאמר זמן שמחתינו על הטביעה.

ותירץ בחק יעקב דאע"פ דאין ראוי לומר שירה אבל סוף סוף זה זמן שמחתינו משום באבוד רשעים רנה. אלא דלפי דברי המדרש שכתב הטעם של בנפל אויבך אל תשמח משמע שאין לשמוח, ולא רק שאין לשיר. והנה מטו בשם הגר"ח דקטן שהגדיל באמצע חוה"מ פסח חייב לומר באחד מימי הפסח הלל שלם, דכל הטעם דלא אמרינן בשאר ימי הפסח הוא כי אין חלוקים בקרבנותיהם, ולפיכך כל הז' חשיבי כיו"ט אחד, וא"כ יוצאין בהלל שאומרין ביום א' אבל קטן שהגדיל, שלא היה בר חיובא כאשר קרא ביו"ט, חייב לומר כשיגדיל. וכ"ש גר שנתגיר, וה"ה באחד ששכח או נאנס ולא אמר ביו"ט שחייב להשלים.

וכתב רבי אליהו ברוך דלפי"ז מיושבת הקושיא למה הוצרכו לטעם המדרש, תיפו"ל מפני דאינם חלוקים בקרבנותיהם, דיהיה נפק"מ אם הגדיל בז' של פסח, דמצד הטעם של אין חלוקים יהיה חייב ע"פ הגר"ח אבל כיון דאיכא טעמא דמעשה ידי טובעין לא יוכל לומר הלל שלם בז' של פסח.

אלא דלפי מה שכתב במשנת ר' אהרן שהטעם של מעשה ידי אין בו לבטל חיוב הלל אלא מחמת הנס אבל מצד החיוב יו"ט עדיין חייב לומר, א"כ בכה"ג יצטרך לומר, ולא שייך לתרץ דבזה יהיה נפק"מ.

ובספר ירח למועדים כתב לתרץ באופן אחר, דהרמב"ן בהשגותיו לספר המצות (שורש א) ס"ל דחיוב הלל מדאורי' (דלא כהרמב"ם שנקט שהוא מדרבנן), ומבואר ברמב"ן שהוא בכלל השמחה שנצטוינו בה כמו שכתוב וביום שמחתכם ובמועדיכם וכו' כי עיקר שירה בפה. ועפ"י"ז יש לתרץ דטעם הגמ' בערכין הוא מדוע אין הלל מדין יו"ט, אבל איכא טעמא אחרינא משום שמחה, דלמה לא אומרים הלל אפי' בחוה"מ משום מצות שמחה דאיכא כל שבעה. ולזה קמ"ל דא"א לקרוא בז' של פסח כי בנפול אויבך אל תשמח או משום מעשה ידי טובעין בים, וממילא גם בחוה"מ אין אומרים משום שמחה, שלא יהא עדיף מיו"ט. וכן נראה מלשון המדרש (ילקוט שמעוני פר' אמור אות תרנד) דבפסח אין אתה מוצא אפילו שמחה אחת (דלא כסוכות שכתוב שמחה ג' פעמים) בשביל שמתו בו המצריים. וכן אתה מוצא שאין קורין הלל אלא ביו"ט הראשון. הרי להדיא שהנידון לקרוא הלל הוא משום שמחה.